

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága
1535 Budapest, Pf. 773.

Tárgy: indítvány jogszabály alkotmányellenességének utólagos megállapítására és megsemmisítésére

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Alulírott, dr. Kádár András Kristóf, mint a Magyar Helsinki Bizottság kiemelkedően közhasznú egyesület (székhely: 1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.) társelnöke az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. § b) pontja, 21. § (2) bekezdése és 37. §-a alapján

indítványozom,

hogy a T. Alkotmánybíróság állapítsa meg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 85. § (4) bekezdésének, valamint 97/A. § (1), (2), (3) bekezdésének alkotmányellenességét és egyúttal semmisítse meg a hivatkozott rendelkezéseket, mivel azok a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) 2. § (1), 54. § (1) és 70/A. § (1) bekezdéseibe ütköznek.

Az indítványt a következő indokok támasztják alá.

1. A bírák szabad mérlegelési jogának korlátozása és az egyéniesített büntetéskiszabás ellehetetlenülése

A támadott szabályok

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 85.§ (4) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„85. § (4) Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három a 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.”

A 97/A.§ (1), (2) és (3) bekezdései pedig a következőket mondják ki:

„97/A. § (1) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

(2) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a 38. § (3) bekezdése alkalmazásának nincs helye.

(3) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a büntetés enyhítésének nincs helye.

Az Alkotmánybíróság által kidolgozott releváns elvek

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

A büntetés kiszabására vonatkozóan a Btk. 83. § (1) bekezdése általános érvennyel szögezi le: „a büntetést – céljának (37. §) szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.” A Btk. e rendelkezésével kapcsolatosan T. Alkotmánybíróság 13/2002. (III. 20.) sz. határozatában a következőkre mutatott rá: *„a Btk. 83. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés a büntetés kiszabására vonatkozó olyan normatív szabályt tartalmaz, amely a számba jöhető valamennyi büntetés és intézkedés alkalmazásával összefüggésben általánosságban teremt lehetőséget a bíróságnak a büntetés egyéniesítésére, mi több, kötelességévé is teszi az individualizációt.”* Ezen túlmenően pedig kifejtette azt is, hogy *„a büntetőjogi szankciórendszer alakításában, éppen a büntetés mértékének megállapítása tekintetében a jogalkotó mérlegelési joga mellett a bírói mérlegelés lehetőségének alkotmányos értéket is hordozó és ezért védelmezendő szerepe van. Az egyéniesített büntetékiszabás és ezen keresztül az alkotmányosan is igazolható preventív büntetési célok érvényre juttatása ugyanis ténylegesen csak ezen keresztül valósulhat meg.”*

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének és az alkotmányos büntetőjog elveinek összefüggéseire a T. Alkotmánybíróság 11/1992. (III.5.) határozatában is rámutatott: *„a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam. (Alkotmány 2. § (1) bekezdés) Az Alkotmánybíróság gyakorlatában következetesen érvényesített alapelv, hogy a Magyar Köztársaság alkotmányos jogállam, a jogrendszerre vonatkozó alkotmányos normák érvényesítése – a jogrendszer önmagára vonatkoztatott szabályainak megtartása – a jogállam alapvető kritériuma. A jogrendszer alkotmányosságából következően az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az alkotmányos elveknek: a büntetőhatalom gyakorlásának alapja jogállamban kizárólag az alkotmányos büntetőjog lehet.”*

A szabályozás értékelése az ismertetett elvek alapján

A Btk. kifogásolt rendelkezései a következők miatt nem felelnek meg az alkotmányos büntetőjog elveinek.

A Btk. 85. § (4) és 97/A. § (1) bekezdése a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén kötelezővé teszi az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását, elvonva ezáltal a bírótól a szabad mérlegelés jogát, ezzel összefüggésben lehetetlenné téve az egyéniesítést. A hivatkozott törvényszöveg megköti ugyanis a bírót az azt eredményezve, hogy a bírót csak a rendelkezésben előírt szankciót róhatja ki az alanyi és tárgyi oldalát tekintve egymástól akár teljesen különböző bűncselekményeket elkövetők esetében is. Így a bírót nem mérlegelhet, s ugyanúgy életfogytig tartó szabadságvesztést köteles kiszabni egy könnyű testi sértést és hivatalos személy elleni erőszakot alaki halmazatban megvalósító és emellett egy különösen nagy értékre elkövetett rablás kísérlete miatt felelősségre vont, büntetlen előéletű fiatal felnőtt esetében, mint a két rendbeli minősített emberölést és egy rablást elkövető személy esetében. Tényállásként plasztikusan megfogalmazva: az 51 millió forintra rablás kísérletét elkövető 25 éves fiatal ember ha menekülés közben megüti az őt üldöző rendőrt és ezzel könnyű testi sértést okoz, a szabály szerint kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéendő (cselekményei rendre: különösen nagy értékre elkövetett rablás, könnyű testi sértés és hivatalos személy elleni erőszak), csakúgy mint a két banki alkalmazott életét kioltó bankrabló, a két cselekmény közötti különbségre a szabály érzéketlen. Sőt, a több emberen elkövetett emberölés büntetett elkövető

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

személy cselekménye (mivel itt a több sértett okán nem halmazat jön létre, hanem az emberölés minősített esete) enyhébben ítélandó meg, mint a tetten ért, az intézkedő rendőrnek könnyű testi sértést okozó bankrabló. Az egyéniesítés gyakorlatilag teljes ellehetetlenítése a Btk. 85. § (4) és 97/A. § (1) bekezdésének hatálya alá tartozó esetekben pedig súlyos következményekkel jár a büntetések arányossága terén (lásd alább).

A szankciók arányossága

13/2002. (III. 20.) számú határozatában az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy *„Alkotmányossági szempontból a büntetés kiszabás normatív előírásainak az a rendeltetése, hogy lehetővé tegyék az elkövetőkre az arányos, és a bűnösségi körülményekkel összhangban álló büntetés kiszabását.”* Az 58/1997. (XI. 5.) határozatában a T. Alkotmánybíróság – hivatkozva a 30/1992 határozatában foglaltakra – a következőket szögezte le: *„(...) a büntető jogszabály alkotmányosságának megítélése során vizsgálni kell, hogy a Btk. konkrét rendelkezése »mértéktartó és megfelelő választ ad-e a veszélyesnek, nemkívánatosnak ítélt jelenségre, azaz az alkotmányos alapjogok korlátozása esetén irányadó követelménynek megfelelően a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre szorítkozik-e.«*”

A Btk. 85. § (4) és 97/A. § (1) bekezdései a magyar büntetési rendszerben kiszabható legsúlyosabb szankciót rendelik automatikusan alkalmazni három, a törvény 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén, amennyiben a hivatkozott bekezdésekben foglalt feltételek fennállnak. Ez pedig azt jelenti, hogy a kötelezően kiszabható szankció szempontjából ugyanolyan megítélés alá esnek egymástól eltérő tárgyi súlyú büntető törvényi tényállásokat megvalósító magatartások, s akár egyszeri alkalommal elkövetett, több bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító cselekményért is életfogytig tartó szabadságvesztés jár. **Ennek fényében nyilvánvalóan nem jelenthető ki, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés szankciója a támadott tényállások alá vonható minden potenciális cselekmény súlyával arányos, hiszen a cselekmények közötti különbség rendkívül nagy.**

E ponton fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a támadott szabályok az ún. „three strikes” büntetőkoncepciót kívánták átültetni a magyar gyakorlatba, azonban erre is tévesen került sor. Ugyanis halmazati büntetés esetén is alkalmazva a koncepciót arra az eredményre jutunk, hogy a bűncselekmény elkövetéséért első alkalommal felelősségre vont személyre ugyanúgy vonatkozik, mint akire harmadszor „csapott le” a büntetőjog, vagyis aki többszörös visszaesőként javíthatatlannak tűnik. Ez azért releváns, mert a szabályozás nemcsak a bűncselekmény tárgyi súlyára érzéketlen, hanem arra a lényeges alanyi körülményre is, hogy a büntetőjogilag felelősségre vont személyt először, másodszor vagy harmadszor ítéli el a bíróság. Így nem állítható, hogy a Btk. kifogásolt rendelkezései mindkét esetben „mértéktartó és megfelelő” választ adnak a nemkívánatosnak ítélt jelenségre, mert egymástól alapvetően különböző esetekre nem lehet ugyanaz a szankció a mértéktartó és megfelelő válasz.

Az államnak és az egyes kormányoknak természetesen van mozgásterük a büntetendő magatartások és a büntetési tételek meghatározásában, a legsúlyosabb szankció kilátásba helyezésénél azonban alkotmányosan indokolt és elvárható a gondos mérlegelés. Ezt mulasztja el a jogalkotó akkor, amikor eltérő súlyú cselekményekre rendeli automatikusan alkalmazni a legsúlyosabb büntetőjogi szankciót.

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

2. Egy „járulékos” alkotmányértés: az élethez való jog és a Btk. módosítása

Az átgondolt jogalkotás hiánya miatt ütközik az Alkotmány 54. § (1) bekezdésébe, az élethez való jogba, a Btk. kifogásolt két §-a. Bár a törvényhozó nyilvánvalóan éppen arra törekedett, hogy a módosítással fokozottabban védje az állampolgárok élethez és testi épséghez való jogát, paradox módon a szabályozás éppen az élethez való jogot veszélyezteti. Ha visszatérünk az előző példához, és racionális elkövetőt feltételezünk, akkor számára adott körülmények közt ésszerűbb lehet, ha az őt később azonosítani képes rendőrt megöli, hogy ne maradjon szemtanú az ügyben. Enyhébb büntetésre ugyanis akkor sem számíthat, ha csupán könnyebb sérülést okoz a rendőrnek, a lebukás kockázatát viszont nagymértékben csökkenti tetteivel.

Arról van tehát szó, hogy a támadott rendelkezések következtében előfordulhat olyan eset, amikor épp a büntetőjog motiválja az elkövetőt arra, hogy súlyos, más ember életét veszélyeztető cselekményt kövessen el, és egy ilyen szabályozás vitán felül alkotmányellenes.

3. A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés

Az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése általános és elvi éllel mondja ki a diszkrimináció tilalmát a Magyar Köztársaság területén tartózkodó minden személy vonatkozásában. Az Alkotmány e szakaszának relevanciája két vonatkozásban is felmerül az indítványban kifogásolt rendelkezésekkel kapcsolatban, mindkét esetben alátámasztva azok hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközését.

3.1 A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés az egyéniesített büntetékiszabás ellehetetlenülésével összefüggésben

Adott jogszabályhely diszkrimináció tilalmába ütközésének vizsgálata során a T. Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint – mint ahogyan arra a testület 14/1995 (III. 13.) számú határozatában is rámutatott – a homogén csoport-képzés módszerét alkalmazza. A Btk. 85. § (4) és 97/A. § (1) bekezdései pedig az eltérő ismérvek ellenére történt homogén csoportképzéssel hátrányos megkülönböztetést valósítanak meg az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték között, megsértve ezzel az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdését. Ugyanis, akár a 85. § (4), akár a 97/A. § (1) bekezdést rendeli alkalmazni a törvényalkotó, a bírónak – szoros összefüggésben azzal, hogy egyéniesített büntetékiszabásra nincs lehetősége – ugyanúgy kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabnia egymástól – mind a bűncselekmények alanyi, mind tárgyi oldalát tekintve – lényeges eltérést mutató esetekben. Ugyanúgy a magyar büntetőjog legsúlyosabb szankcióját kell tehát kiszabnia például egy két könnyű testi sértést és egy rablást elkövető, mint egy súlyos testi sértést és két emberölést elkövető személy esetében.

Ezért a Btk. 85. § (4) és 97/A. § (1) bekezdéseinek alkalmazása esetén az életfogytig tartó szabadságvesztés automatikus és kötelező kiszabása hátrányos megkülönböztetést valósít meg az azok személyi hatálya alá tartozók vonatkozásában, hiszen ugyanúgy kezel egymástól különböző, illetve eltérő tárgyi súlyú bűncselekményeket elkövetőket.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata alapján jogellenes megkülönböztetés – azaz az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságokról szóló Egyezmény sérelme – valósul meg akkor, ha a hatóság nem alkalmaz eltérő bánásmódot olyan személyekkel szemben, akiknek a helyzete jelentősen

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

különböző, feltéve, ha az azonos bánásmódnak objektív és ésszerű indoka nincs. A Thlimmenos v. Görögország ügyben (2000. április 6.; 34369/97 számú kérelem) a Bíróság azt állapította meg, hogy különböző bűncselekmények miatt elítélt személyeket eltérően kell megítélni, abban az esetben, ha helyzetük jelentősen különböző. A támadott szabályozásra alkalmazva ezt az elvet megállapítható, hogy az eltérő súlyú cselekmények elkövetőinek azonos kezelése (különösen figyelembe véve a szankció súlyát) a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközik.

3.2 A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés az egy eljárásban való elbírálás esetlegességéből következően

A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközést eredményezi, hogy a magyar büntetőjog legsúlyosabb szankciójának kiszabása lényegében attól függ, hogy a Btk. 85. § (4) és 97/A. § (1) bekezdése által megkívánt három, személy ellen erőszakos bűncselekmény egy eljárásban kerül-e elbírálásra. Azaz – ad absurdum – ugyanazon elkövető ugyanazon bűncselekményeiért más-más büntetést kaphatna attól függően, hogy azokat külön-külön bírálják el, majd összbüntetésbe foglalják, vagy halmazatban, illetőleg a Btk. 97/A. § (1) bekezdése alapján kerülnek elbírálásra. A szabályozás önkényességét az alábbi példa világítja meg.

Elkövető 2000-ben, 2001-ben, 2002-ben és 2005-ben is személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el (ezek között olyat is, amelynek büntetési tételénél fogva felmerül a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés lehetősége). A 2000-ben és 2001-ben elkövetett cselekményeit egy eljárásban bírálták el 2006-ban. Másik két cselekményére ezután derült fény, így azokat másik eljárásban bírálták el. Az eredmény: az elkövető négy olyan cselekményt követett el, amely a Btk. 137.§ 17. pontja alapján személy elleni erőszakos bűncselekménynek minősül, azonban mivel a cselekményeit nem halmazatban, illetve nem egy eljárásban bírálták el, nem kell vele szemben automatikusan életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni (összbüntetés esetében ugyanis nem rendelkezik a Btk. hasonló tartalmú szabályokról), hanem két, határozott időtartamú szabadságvesztést. Ha ugyanennek az elkövetőnek a cselekményeit egyszerre derítették volna fel és egy eljárásban bírálták volna el, akkor vele szemben a bírónak kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztést kellett volna kiszabnia. Az pedig, hogy több cselekmény miatt egy vagy több eljárásban kerül-e sor, teljességgel esetleges lehet.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés tehát azáltal valósul meg, hogy lényegében sem a bűncselekménynek magának (tárgyi oldal), sem az elkövető személyének (a bűncselekmény alanyi oldala) nincs köze ahhoz, hogy az általa elkövetett cselekményeket egy eljárásban bírálják-e el. Így eltérő szankció sújthatja a tárgyi és alanyi oldalon ugyanazon jellemzőkkel bíró bűncselekményeket elkövető személyeket, csakis attól függően, hogy cselekményeiket egy eljárásban, halmazatban vagy külön-külön bírálják el. Utóbbi pedig eljárási szempontoktól (célszerű-e egyesíteni vagy elkülöníteni különböző cselekmények miatt folytatott eljárásokat), vagy akár a vak véletlentől (mikor derül fény a bűncselekményekre) is függhet. Az automatikusan alkalmazandó szankció esetlegességektől való függővé tétele pedig önkényes, még az ésszerűség tesztjét sem állja ki.

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

Fentiek alapján indítványozom, hogy a T. Alkotmánybíróság állapítsa meg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 85. § (4) bekezdésének, valamint 97/A. § (1), (2) és (3) bekezdésének alkotmányellenességét, és egyúttal semmisítse meg a hivatkozott rendelkezéseket.

Budapest, 2010. november 23.

Tisztelettel:

dr. Kádár András Kristóf